

BARNDOM–UTBILDNING–
SAMHÄLLE

**Examensarbete i fördjupningsämnet
Barndom och lärande
15 högskolepoäng, grundnivå**

**Små barn, stora frågor: Hbtq-tillämpning i
förskolans vardag**

Small children, big questions:

Lgbtq-inclusion in the daily life of preschool

Sanna Ahlburg
Jessica Olsson

Examen och poäng (Förskollärarexamen 210 hp)
Datum för slutseminarium (2024-11-05)

Examinator: Camilla Löf
Handledare: Erika Lundell

Förord

Vi vill rikta ett särskilt tack till alla deltagare som har möjliggjort denna studie. Det har varit berikande att ta del av era berättelser och få en inblick i verksamheten från flera olika perspektiv.

Vi vill också rikta vår djupa tacksamhet till vår handledare Erika Lundell vid Malmös Universitet, vars vägledning och stöd har varit ovärderlig för genomförandet av detta arbete.

Denna uppsats är ett gemensamt arbete som har fördelats lika mellan båda parter.

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate preschool educators' perspectives and approaches regarding LGBTQ issues within preschool activities. Our study is based on the following questions: How do preschools apply LGBTQ-related issues in their operations? And what tension fields can be identified in the application of an LGBTQ perspective in preschool work?

The study is conducted using a qualitative method in the form of semi-structured interviews with educators in preschools. The interviews were recorded and later transcribed. The transcriptions were color-coded and reduced into three categories.

The foundation of our analysis is a norm-critical perspective with relevant terms. The results of our thesis show that there is a lack of knowledge about LGBTQ issues among preschool educators. The primary tools for applying this were conversations with the children and reading literature aloud. It became evident in their choice of language that norms influence the terms used.

Our conclusions indicate a lack of resources for applying LGBTQ-related issues, such as literature, which is currently very limited. There is a need for more knowledge and training among educators regarding LGBTQ issues at both preschool and higher educational levels. Furthermore, there was a significant emphasis on what was considered overarching terms, rather than addressing direct topics that were perceived as too complex for young children to understand. We identified a tension between the focus of those who deviate from the norm and the work towards creating an inclusive environment for all.

Nyckelord:

Förskola, hbtq, inkludering, könsidentitet, pedagog, sexualitet, utbildning

1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	6
2 Tidigare forskning	7
2.1 Förskola.....	7
2.2 Högre utbildningsinstitutioner.....	9
2.3 Representation och trygghet.....	10
2.4 Sammanfattning av tidigare forskning.....	11
3 Teoretisk ansats och centrala begrepp	13
3.1 Normkritiska pedagogikens framväxt.....	13
3.2 Normkritisk pedagogik.....	13
3.3 Normkritisk teori kopplat till vår uppsats.....	15
4 Metod	16
4.1 Val av metod.....	16
4.2 Urval.....	16
4.3 Genomförande.....	17
4.4 Etiska överväganden.....	17
4.5 Analysmetod.....	18
5 Resultat och analys	19
5.1 Kompetens och kompetensutveckling.....	19
5.1.1 Analys.....	21
5.2 Tillämpning.....	22
5.2.1 Analys.....	24
5.3 Språk.....	25
5.3.1 Analys.....	26
6 Slutsats & diskussion	29
6.1 Resultat kopplat till tidigare forskning.....	30
6.1.1 Kompetens och kompetensutveckling.....	30
6.1.2 Tillämpning.....	31
6.1.3 Språk.....	32
6.2 Resultat kopplat till förskolläraryrket.....	33
6.3 Kritisk metoddiskussion.....	33
6.4 Förslag på framtida forskningsfrågor.....	34
7 Referenser	35
8 Bilagor	39

1 Inledning

Sverige betraktas som ett progressivt land, vilket ligger i framkant när det kommer till hbtq-rättigheter. Det går att se en ökad medvetenhet inom de flesta samhällsnivåer kring frågor som rör hbtq¹. Lagar ändras för att skydda minoritetsgrupper och läroplaner revideras för att få in en mer öppenhet och förståelse i utbildningen (Regeringen 2024). Den ökade medvetenheten har stärkt behovet av att integrera hbtq-frågor i utbildningssystemet, även på förskolenivå. Det finns flertal anledningar som motiverar varför det är av stor vikt att öka medvetenheten kring frågor som berör just hbtq. Exempelvis genom att främja en integrerad och representerande syn på hbtq i utbildningsmiljöer såsom förskola samt grundskola skapas en mer inkluderande samt välkomnande miljö för både barn och vårdnadshavare. Tillämpning² av en djupare förståelse redan i tidig ålder bidrar till att minska fördomar och diskriminering. Detta skapar större förståelse och acceptans i samhället (Lundberg, Malmquist & Wurm 2017, s. 211).

Trots denna utveckling fortsätter heteronormen att vara styrande. Heteronormativitet innebär att heterosexualitet är den självklara normen som alla antas tillhöra, om inget annat framgår (Wedin 2018, s. 50). De som avviker från denna norm hamnar i en minoritetsposition, både på grund av begränsad representation och bristande förståelse och kunskap kring det aktuella ämnet. Skolinspektionen (2018, s. 71) genomförde under hösten 2017 en granskning som påvisade brister inom svensk skolas undervisning om normer och hbtq-frågor. Granskningen visade att många skolor ofta förlitar sig på externa föreläsare för att hantera hbtq-relaterad undervisning, istället för att integrera ämnet i den ordinarie undervisningen. Denna granskning belyser en kunskapslucka: forskning om hur hbtq-frågor tillämpas i skolans och förskolans verksamhet är begränsad.

¹ I denna uppsats kommer begreppet hbtq användas. Användningen av begreppet *hbtq* istället för det bredare *hbtqia+* har valts för att begränsa fokusområdet och göra det mer hanterbart för studien. Enligt RFSL används hbtq som ett vedertaget begrepp sedan 2012. Detta begrepp innefattar homosexuella, bisexuella, transpersoner och queerpersoner, medan *hbtqia+* är ett bredare paraplybegrepp som även inkluderar intersexpersoner, asexuella och andra grupper utanför den binära könsuppdelningen (RFSL 2021). Där "binära" refererar till uppdelningen av kön som två kategorier, manliga och kvinnliga. Genom att fokusera på hbtq kan specifika frågor och utmaningar analyseras mer ingående, men detta medför samtidigt en medveten exkludering av vissa identiteter som inkluderas i hbtqia+.

² Vi har valt att använda oss av *tillämpning* för att det är ett pedagogiskt begrepp som fångar en praktisk aspekt av undervisningen. Skolverket skriver i sin rapport från 2023 att de använder tillämpning för att beskriva "lärarens arbete med att anpassa undervisningen utifrån individens behov och förutsättningar" (Per Andersson, Andreas Fejes, Johanna Köpsén och Mattias Nylund 2023, s. 8). På så sätt visar begreppet på ett metodiskt och situationsanpassat arbetssätt.

Denna problematik är inte unik för skolan utan finns även i förskolans verksamhet. Styrdokument som läroplanen för förskolan (Skolverket 2018, s. 12) påtalar tydligt vikten av att arbeta med normkritik och inkludering. Trots detta upplever vi att det ofta saknas konkreta verktyg och utbildning för förskolepersonal att verkställa dessa mål i praktiken.

MUCFs rapport tar upp hur flera unga hbtq-personer uttrycker att de önskar att information om hbtq-frågor hade introducerats under de tidigare skolåren, vilket de anser skulle bidra till en ökad normalisering samt inkludering. Att hbtq-frågor tas upp redan i förskolan understryks som viktigt från intervjupersoner för att det ska betraktas som en integrerad och självklar del av allas tillvaro, snarare än något som framstår som avvikande. Många unga menar att tidig integrering av kunskap skapar ett mer tillåtande klimat där de känner sig bekväma att utforska sin identitet utan att behöva känna skuld eller skam över att tillhöra hbtq. Det uttrycks en önskan om att tillgodose behovet av att ge barn en verklighetstrogen bild av världen (Westerlund et al. 2022, s. 40).

Tillämpning av hbtq-frågor i förskolan handlar om att tidigt lägga grunden för ett inkluderande och accepterande samhälle. Att förskolebarnen får en bredare förståelse för mångfald lär inte bara ut tolerans, utan även att uppskatta och värdesätta olikheter. Här upplever vi att det träder fram en viktig kunskapslucka: trots att styrdokument och forskning stödjer integreringen av hbtq-frågor, saknas konkreta metoder för hur detta kan genomföras i förskolans praktik. Genom att undersöka förskolepedagogers perspektiv hoppas vi kunna bidra med insikter om hur hbtq-frågor kan integreras i förskolans dagliga verksamhet och skapa en inkluderande miljö för alla barn, oavsett könsidentitet, sexualitet eller familjekonstellation. Det blir därmed viktigt med mer kunskap om hur hbtq-frågor kan tillämpas i förskolan genom ett normkritiskt perspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Trots att både forskning, läroplaner och riktlinjer tydligt visar på vikten och fördelarna av att tillämpa hbtq-frågor och ett normmedvetet förhållningssätt i undervisningen, kvarstår utmaningen med hur detta ska göras i praktiken. Det råder bred enighet om att sådana frågor bör introduceras tidigt i barnens utbildning, men konkreta exempel och metoder för hur detta

ska genomföras är få eller obefintliga. Tillämpningen av hbtq-förståelse i förskolan blir således ett viktigt och aktuellt ämne. Syftet med uppsatsen är att undersöka förskolepedagogers perspektiv på och arbetssätt i förhållande till hbtq-frågor inom förskolans verksamhet.

Detta öppnar för frågeställningarna:

- Hur tillämpar förskolor hbtq-relaterade frågor i verksamheten?
- Vilka spänningsfält kan identifieras vid tillämpning av hbtq-perspektiv i förskolearbetet?

2 Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer flera olika forskningsresultat att presenteras som belyser hur hbtq-frågor hanteras inom utbildningsmiljöer, från förskolan till lärarutbildningar och grundskolor. Forskningen undersöker de utmaningar som finns för att skapa inkluderande och trygga miljöer för både barn och pedagoger, samt bristen på adekvat utbildning och stöd för genus- och sexualitetsfrågor.

I takt med att samhället blir mer inkluderande har utbildningsinstitutioner ställts inför nya utmaningar och möjligheter att hantera hbtq-frågor och familjekonstellationer. Trots ökad medvetenhet kvarstår utmaningar inom förskoleverksamheten när det gäller att integrera hbtq-perspektiv samt möta behoven hos samkönade vårdnadshavare.

2.1 Förskola

Cloughessy och Waniganayake (2014) genomförde en studie om hbtq-frågor i förskolor i Australien. Deras artikel *Early childhood educators working with children who have lesbian, gay, bisexual and transgender parents: what does the literature tell us?* uppmärksammade pedagogernas otillräcklighet att bemöta barn med samkönade vårdnadshavare. Resultatet visade en oro kopplat till att belysa hbtq-frågor då det länge varit ett tabubelagt ämne. I Australien år 1997 var homosexualitet mellan män olagligt, vilket ledde till att lärare fruktade anklagelser om homosexualitet och därför undvek att undervisa om ämnet. De som trots detta valde att tala om det riskerade sitt jobb. Dessa omständigheter utgör hinder som lärarna nu måste övervinna för att kunna gå framåt. Författarna understryker vikten av att förskolepersonal arbetar för att övervinna stigmatiseringen kring hbtq-frågor genom öppna och ärliga samtal. Behovet av att bemöta samkönade familjer kräver mer effektiva strategier. De fastställer behovet av ökad kompetens genom utbildningar och en reviderad läroplan som stärker riktlinjerna. Detta innebär att utveckla gemensamma förhållningssätt, reflektera över uttryck och interaktioner (Cloughessy & Waniganayake 2014, ss. 1275 - 1278). Syftet med studien är att undersöka förskolepedagogers förmåga och beredskap att arbeta med barn som har samkönade vårdnadshavare.

I studien används en systematisk metod för att utföra en metastudie på hbtq-frågor inom förskolemiljö. Forskarna har sökt efter artiklar som publicerats mellan 2000 och 2012 i två databaser. Relevanta begrepp till studiens syfte användes som sökord. Genom urvalsprocessen identifierades totalt 32 artiklar som lade grunden till analysen. För att organisera och analysera det insamlade materialet sorterades artiklarna i fyra kategorier (Cloughessy & Waniganayake 2014, s. 1270). Denna metod tyder på en systematisk och strukturerad ansats för att förstå hur hbtq-frågor behandlas i förskolepedagogik.

Lena Soteviks (2021) avhandling *Barbiebröllop och homohundar* visar att hbtq-frågor i förskolan ofta tar form genom ett begränsat fokus på familjekonstellationer, särskilt samkönade familjer, medan barns egen sexualitet talas lite om (Sotevik 2021, s. 89). Begreppet "queerhet" använder Sotevik för att beskriva avvikelse från normerna som den dominerande heterosexualiteten skapar och upprätthåller kring sexualitet och kön (Sotevik 2021, s. 19). Samtidigt avsexualiseras diskussionen om sexualitet. Fokuset riktas istället på familj, kärlek och likheter mellan samkönade vårdnadshavare och heterosexuella vårdnadshavare. Barn med samkönade vårdnadshavare får en kategoriserad och slags förutbestämd relation till sin queerhet som inte baseras på egna erfarenheter eller identitet utan en förlängning av sina vårdnadshavare. För att motverka att barn med samkönade vårdnadshavare utsätts för diskriminering eller kränkningar inkluderas övriga barn genom att de får lära sig att olika familjekonstellationer kan se olika ut (Sotevik 2021, s. 89). Syftet med avhandlingen är att undersöka hur relationen mellan sexualiteter, barn och barndomar (re)produceras och utmanas (Sotevik 2021, s. 20)

I avhandlingen framträder ålder som en huvudkomponent i hur normer kring sexualitet och barndom konstrueras och förstås av dess omgivning (Sotevik 2021, s.36). Åldersnormer, i detta fall normer om barn och barndom, är avgörande för hur, när och med vilka argument queerhet representeras. Med andra ord, hur vi tänker om barn och deras ålder påverkar hur vi pratar om och accepterar barns queerhet.

I studien används diskursanalys som metodologi, med utgångspunkt i Foucaults teorier om maktrelationer och diskurser (Sotevik 2021, ss. 59-60). Diskursanalysen undersöker hur maktprocesser över tid förändras genom förskjutningar och förstärkningar. Det är både fokus på det som sägs och utelämnas, eftersom tystad både kan bevara och motarbeta styrande

diskurser. Metodologin belyser hur olika diskurser påverkar och samverkar med varandra inom sin kontext, vilket bidrar till förståelse för maktförhållanden och normer i samhället.

Studien använder metoden "multi-sited ethnography", där forskaren undersöker både fysiska och icke-fysiska platser (Sotevik 2021, ss. 62-63). Forskarens fält definieras utifrån studiens syfte, vilket möjliggör en djupare förståelse för hur normer kring sexualitet, barn och barndom samverkar. Förskolan analyseras som både ett diskursivt och fysiskt rum där normer och ideal synliggörs, inte bara genom texter utan även i daglig interaktion. Metoden synliggör kopplingar mellan olika kontexter och belyser hur normer påverkar barns utbildning och liv.

Studiens resultat indikerar att normer kring ålder och barndom är väsentliga för hur och när hbtq-frågor tillämpas samt praktiseras i verksamheten. Förskolepedagoger uttrycker en viss osäkerhet eller rädsla för att direkt adressera frågor som berör (homo)sexualitet, eftersom dessa kan upplevas som olämpliga eller icke passande samtalsämnen för yngre barn. På grund av uppfattningen om barn som oskyldiga och behov av beskydd från kunskap om sexualitet resulterar i att dessa frågor ofta förblir frånvarande, särskilt i förskolan (Sotevik 2021, s. 37). Sammanfattningsvis pekar studiens resultat på att hbtq-frågor i förskolan arbetas med utifrån ett begränsat perspektiv som bygger på samhällsnormer om barns oskuld och barndomens avsexualisering.

2.2 Högre utbildningsinstitutioner

Brister i undervisningen om hbtq-frågor förekommer även inom högre utbildningssammanhang. I sin artikel *Gender and Sexual Diversity in Teacher Education* belyser Bethy Leonardi och Sara Staley (2019) att inkludering och exkludering i kursplaner är avgörande för lärarutbildningens innehåll och praktik. Även hur lärarstudenters attityder till hbtq-frågor påverkas av bristande hbtq-perspektiv i deras utbildning. Artikeln framhäver sambandet mellan högre utbildningsinstitutioner, såsom universitet, arbete med genus- och sexualitetsvariation samt den bredare kampen för att inkludera dessa frågor i utbildningsforskning och praktik (Leonardi & Staley 2019, s. 14). Den centrala punkten som lyfts fram ligger på att säkerställa att dessa ämnen inte bara behandlas ytligt eller till och med förbises, utan att de verkligen blir en central del av utbildningsinnehållet.

För att identifiera eventuella brister samt föreslå potentiella förbättringar, använder Leonardi och Staley (2019 ss. 4-5) ett kritiskt perspektiv och en kvalitativ metodologisk ansats. Studien syftar till att problematisera de befintliga strukturer och normer som bidrar till marginaliseringen av hbtq-frågor inom lärarutbildningen. Genom en omfattande granskning av tidigare forskning och litteratur för att sätta sin egen undersökning i ett sammanhang, avser arbetet att belysa mönster, identifiera möjligheter och synliggöra de brister som förekommer inom detta område.

Resultatet visar att många lärarstudenter sällan får möjlighet att arbeta med hbtq-relaterade ämnen på grund av institutionella tystnader där dessa frågor ofta utelämnas från kursplaner. Detta kunde kopplas till tankarna om en slags rädsla att forska i ämnet hbtq då det ansågs för "personligt" eller omöjligt att vara objektiv (Leonardi & Stanley 2019, s. 2). Vilket innebär svårigheter för lärarstudenter att undervisa om hbtq-frågor senare, då de saknar relevant utbildning. Artikeln lyfter vikten av att förändra hur skolor och lärarutbildningar bemöter hbtq-frågor för att framtida pedagoger bättre ska kunna stödja en mer inkluderande skolmiljö.

2.3 Representation och trygghet

Artikeln *Be Who You Are* skriven av Stephen Adam Crawley (2017, ss. 28-29) undersöker representationen av transpersoner i barnlitteratur. Med fokus på bildböcker vilka endast innehåller karaktärer som identifierar sig annorlunda än det kön som tilldelades vid födseln. För att utföra undersökningen användes en kritisk innehållsanalys av bildböcker med transpersoner som barnkaraktärer (Crawley 2017, ss. 3-4). Analysen fokuserade på teman som karaktärens könsidentitet, självbestämmande, genusframställningar och emotionella upplevelser.

Resultatet visade att det finns en begränsad mångfald i representationen av transkaraktärer när det gäller social klass, etnicitet, könsidentitet och könsuttryck³ för barn (Crawley 2017, ss. 10-12). Majoriteten av bildböckerna upprätthåller ensidiga representationer och binära könsroller. Alla karaktärer som identifierar sig som trans i de granskade böckerna framställs som vita, och majoriteten identifierar sig som kvinnor. Alla karaktärer anpassar sina könsuttryck till traditionella könsstereotyper. Studien argumenterar för ett behov av större

³ Begreppet könsuttryck avser hur människor uttrycker sitt kön genom yttre attribut som klädstil, frisyr och smycken (Rfsl 2020).

variation i social klass, etnicitet, könsidentitet och könsuttryck. En större representation skulle ge barn som avviker från heteronormen bättre möjligheter att känna sig sedda.

Den amerikanska organisationen GLSEN (Gay, Lesbian and Straight Education Network) (2012, s. 16) undersökte förståelsen av hur negativa eller fientliga attityder kan skapa ett skolklimat som påverkar elevers känsla av trygghet. GLSEN anser att det är av stor vikt att förstå skolklimatet för att säkerställa trygga lärmiljöer. Studien använde sig av en kvalitativ metod för att samla in data via en online-undersökning från 1 065 elever i årskurs 3 till 6 och 1 099 lärare från förskoleklass till årskurs 6 (GLSEN & Harris Interactive 2012, s. 23). Deltagarna rekryterades främst från Harris Poll Online (HPOL). HPOL granskade frågorna tillsammans med lärare för att säkerställa relevans och förståelse.

Resultaten av undersökningen visade att mer än hälften av eleverna hör kränkande kommentarer relaterade till könsuttryck och normer kring kön, till exempel inte nå upp till normen vad som är tillräckligt "maskulin" eller "feminin". Av transpersoner uppgav 75 % att de känner sig otrygga i skolan på grund av de går emot de traditionella normerna kring kön. Dessa erfarenheter visade sig ha konsekvenser för deras självkänsla och akademiska prestationer. Om elever utsattes för trakasserier minskade deras motivation att gå till skolan (GLSEN 2012, s. 19). Studien visar att elevers utbildning även handlar om de indirekta budskap som förmedlas genom språk och beteenden från både skolkamrater och lärare (GLSEN 2012, s. 16). Resultatet visar att de flesta lärare i grundskolan känner sig bekväma med att ingripa i fall av mobbning och trakasserier. Men mindre bekväma med att diskutera frågor relaterade till hbtq-personer. Endast ett fåtal grundskoleelever får undervisning om hbtq. Detta resultat sågs inte som oväntat, då de flesta lärare uppger att de inte har fått vidareutbildning i att hantera genus eller hbtq-frågor (GLSEN 2012, s. 21).

2.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Medan samtliga studier lyfter vikten av att adressera hbtq-frågor, skiljer de sig i sitt fokus. Cloughessy och Waniganayake (2014) samt Sotevik (2021) koncentrerar sig på förskolemiljön, medan Leonardi och Staley (2019) undersöker högre utbildning. Crawleys (2017) studie tillför en analys av barnlitteratur, där representationen av transpersoner är begränsad och stereotyp. GLSEN och Harris Interactive (2012) studie riktar sig specifikt mot skolklimatet i grundskolan och de effekter som trakasserier och exkludering har på elevers

välbefinnande. Tillsammans visar de att trots olika kontexter, finns ett genomgående behov av utbildning, öppenhet och stöd för att inkludera hbtq-perspektiv i alla utbildningsnivåer.

Dessa artiklar och studier är relevanta för vår uppsats då de fokuserar på brister och utmaningar relaterade till hbtq-frågor inom olika utbildningssammanhang, från förskola till lärarutbildning. Gemensamt för dem är betoningen på behovet av att skapa trygga och inkluderande miljöer för både barn, elever och lärare. De lyfter fram hur utbildningssystemet ofta saknar resurser och kunskap för att hantera frågor om genus och sexualitet, vilket leder till att dessa ämnen ofta förbises eller hanteras otillräckligt.

Denna uppsats positionerar sig inom forskningen om hbtq-frågor och normkritik i utbildningsmiljöer, med fokus på förskolan. Vår förhoppning är att denna uppsats kommer att fylla kunskapsluckan om hur hbtq-frågor tillämpas i förskolan. Detta genom att specifikt undersöka förskolepedagogers perspektiv och deras praktiska utmaningar i att arbeta med hbtq-frågor, och erbjuder därmed insikter för att främja en inkluderande och normkritisk förskolemiljö.

3 Teoretisk ansats och centrala begrepp

För att analysera hur förskolan tillämpar hbtq-frågor har vi valt ett normkritiskt perspektiv som vårt huvudsakliga teoretiska verktyg. Syftet med att tillämpa ett normkritiskt perspektiv är att främja en mer rättvis och inkluderande verksamhet inom förskolan. Genom detta perspektiv får vi vägledning i vår analys för att identifiera rådande normer och förstå hur dessa påverkar förhållningssätt och praktik i förskolans vardag.

3.1 Normkritiska pedagogikens framväxt

Normkritisk pedagogik etablerades i Sverige under början av 2000-talet och har vuxit fram som ett teoretiskt och aktivistiskt begrepp, idag har begreppet utvecklats och refereras oftast till som normkritiskt perspektiv (Bromseth 2023 s. 29). Teorin förändrade hur diskussionerna löd kring köns- och sexualitetsnormer. Den utökade normkritiska diskursen var en bidragande faktor till lagändringar, där bland annat sexuell läggning infördes som en diskrimineringsgrund i barn- och elevskyddslagen. Trots sina svenska rötter är inte teorin begränsad till endast svensk kontext.

3.2 Normkritisk pedagogik

Normkritiskt perspektiv grundar sig i två centrala teoretiska grunder inom internationell forskning och aktivism (Bromseth 2023 ss. 30-31). Dessa principer behandlar samt problematiserar utbildning, social förändring och makt. Den första är kritisk och feministisk pedagogik. Feministisk pedagogik fokuserar på att synliggöra och utmana patriarkala och könsbundna maktstrukturer inom utbildningen. Genom att ifrågasätta dessa orättvisa strukturer syftar feministisk pedagogik till att skapa en mer jämlik utbildningsmiljö. Den kritiska pedagogiken, inspirerad av Paulo Freire, ser utbildning som ett verktyg för social frigörelse men menar att utbildningen aldrig är neutral, utan alltid formad av politiska och sociala faktorer. Båda strävar mot att lyfta fram marginaliserade röster och skapa större jämlikhet i utbildningen. Detta är den ena grunden som normkritisk teori baseras på.

Den andra grunden har fokus på intersektionella analyser och queerteori (Bromseth 2023, s. 31). Intersektionalitet är ett analytiskt begrepp som lyfter fram hur olika former av diskriminering och maktstrukturer samverkar och förstärker effekten av varandra. Fokus ligger på att förstå hur individers erfarenheter påverkas av flera sociala faktorer samtidigt, såsom ålder, kön, sexualitet, klass, trosuppfattning och funktionsförmåga. Alternativt för att endast analysera dessa faktorer individuellt, belyser intersektionalitet att de sammanflätade vägar av förtryck och marginalisering skapar en mer komplex situation. Intersektionalitet betonar även hur maktstrukturer, som patriarkat, rasism och klassförtryck intensifierar ojämlikhet. För att få en djupare förståelse och kunna hantera orättvisor behövs det uppmärksammas hur dessa varierande former av förtryck överlappar och skapar specificerade samt individuella erfarenheter av marginalisering för olika grupper i samhället (Taefi 2009, s. 347). Samtidigt problematiserar queerteorin fasta idéer om maktförhållanden och identiteter genom att ifrågasätta och utmana traditionella normer kring kön och sexualitet. Queerteorin, som uppstod för att utmana heteronormativa perspektiv, ser kön och sexualitet som flytande och formbara, snarare än biologiskt eller socialt förutbestämda (Bromseth 2023, ss. 36-37).

Genom att förena dessa två grundpelare erbjuder det normkritiska perspektivet verktyg för att synliggöra och analysera hur normer och maktstrukturer påverkar våra uppfattningar om den enskilda individen samt omvärlden. Normkritiskt perspektiv ger även verktyg till hur normer och maktstrukturer kan förändras för att skapa ett mer inkluderande och rättvist klimat (Bromseth 2023, s. 31). Rantala's tolkning på Foucault menar att *normer* definieras av vad som betraktas som normalt eller det som eftersträvas i samhället, men kan variera mellan individer. Normen är kontextuell och skiljer sig beroende på tid och plats. Normen representerar det som samhället vill och eftersträvar att identifiera sig med (Rantala 2016, s. 60). Det innebär att det normativa är hur något föreskriver eller fastställer hur det bör vara, snarare än att beskriva hur de faktiskt är. Normkritiskt perspektiv kan ses som en sammanflätning av olika teorier som berör makt (Björkman & Sotevik 2023, s. 24). Rantala tolkar Foucaults definition av *makt*, som ofta skiljer sig från traditionella perspektiv. Han hävdar att makt inte är något som människor kan besitta eller kontrollera. Foucault hävdar även att makten inte är reserverad att enbart utövas av vissa individer mot andra. Alternativt definierar Foucault makt som en dynamisk kraft som uppstår i relationen mellan individer. Makt existerar endast i stunden den sker, mellan personer (Rantala 2016, s. 56). Det går att jämföra makt som en förbindelse mellan personer som sker i just det ögonblicket men ingen har äganderätt över makten, makten upphör när samspelet mellan individer är över. Det kan

argumenteras för att individer innehar makt över andra, till exempel olika yrkeskategorier såsom polis. Men detta går snarare att se ifrån att makten skapas genom en gemensam överenskommelse bland flera individer som i samverkan bekräftar dess existens. Makt blir därmed en funktion av konsensus snarare än en egenskap hos individen (Rantala 2016, s. 57).

3.3 Normkritisk teori kopplat till vår uppsats

Den normkritiska teorin bygger på begreppen intersektionalitet, normer, queerteori samt makt och spelar en avgörande roll i att förstå och skapa en mer inkluderande förskola. Med hjälp av ett intersektionellt perspektiv kan vi analysera hur sammansatta normer kring kön och andra sociala faktorer skapar specifika behov och utmaningar för att främja en inkluderande och förstående miljö i förskolan. Genom att synliggöra normer kan vi förstå hur de kan begränsa eller möjliggöra inkludering och acceptans i förskolan. Genom queerteorin kan vi undersöka hur en mer flexibel syn på köns- och identitetsfrågor kan bidra till barnens självbild och inkludering. Slutligen hjälper makt oss att synliggöra och utmana begränsande normer och maktstrukturer.

Genom att använda normkritisk teori i vårt arbete med hbtq-frågor i förskolan kan vi ta reda på vilka normer som existerar, särskilt de normer som rör sexualitet, kön, och ålder. Det ger en möjlighet att kartlägga hur dessa normer påverkar både pedagogernas och barnens interaktioner. Detta är avgörande för att förstå hur en inkluderande miljö kan skapas. Det normkritiska perspektivet vägleder analysen samt slutsatsen, där målet är att bidra till en mer rättvis och inkluderande förskoleverksamhet.

4 Metod

Här redogör vi för den metod som använts vid insamling av studiens empiriska underlag, samt beskrivs hur processen vid insamling har genomförts och vilka etiska överväganden som vägts in. Avslutningsvis diskuteras tillvägagångssättet för analysen av det insamlade materialet.

4.1 Val av metod

För att fånga upp de mångfacetterade erfarenheterna hos pedagoger har semistrukturerade intervjuer valts som insamlingsmetod. Denna metod möjliggör en flexibel och öppen dialog, vilket är avgörande för att förstå hur pedagogerna upplever och förhåller sig till normer kring kön och sexualitet i sin dagliga praktik (Alvehus 2023, s. 71). Valet av metod grundar sig i studiens syfte, som är att utforska förskolepedagogers perspektiv på och tillvägagångssätt i arbetet med hbtq-frågor inom förskolans verksamhet.

Metoden ger möjlighet att fånga upp de varierande erfarenheter och nyanser som kan finnas hos personalen i relation till frågorna som ställs. Detta ligger i linje med normkritisk teori, som betonar vikten av att synliggöra och problematisera hur normer bidrar till att upprätthålla exkludering och maktstrukturer.

Sammanfattningsvis möjliggör semistrukturerade kvalitativa intervjuer en kritisk granskning av aktuella normer i förskolan. Genom att undersöka hur normer ifrågasätts och omdefinieras i arbetet med hbtq-frågor skapas nya perspektiv. Detta skapar förutsättningar för att bidra med strategier för att utveckla en mer inkluderande miljö för utbildning som aktivt arbetar för att ifrågasätta och förändra exkluderande strukturer.

4.2 Urval

Studien har en kvalitativ ansats som möjliggör en djupare förståelse av de komplexa frågor som rör hbtq-frågor i förskolan. Det empiriska materialet har skapats specifikt för vår undersökning. Detta benämns som primärdata och har producerats genom semistrukturerade intervjuer med pedagoger inom förskola (Alvehus 2023, s. 36). I en semistrukturerad intervju utgår intervjuaren från ett frågeformulär med breda teman eller några få öppna frågor som samtalen kretsar kring (Alvehus 2023, s. 87). Genom att använda den valda metoden för

insamling av empiri ges respondenterna ett större utrymme att kunna forma sina svar och dela med sig av sina perspektiv och tankar (Alvehus 2023, s. 70). Strategiska urval har gjorts för att intervjua personer med specifik erfarenhet som kan förhålla sig till det valda forskningsämnet. Urvalet är också homogent i aspekten att de tillhör samma yrkesgrupp, vilket kan bidra till att identifiera gemensamma mönster och dra direkta jämförelser. Trots att respondenterna både är förskollärare och barnskötare samt har skilda utbildningsbakgrunder, är de alla verksamma inom samma yrkesområde och saknar specifik utbildning inom hbtq-frågor. Därför bedöms urvalet som homogent. Detta öppnar möjligheterna att samla in data för att kunna undersöka samt förstå hur individer förstår sig själva eller specifika delar av världen och även hur de hanterar specifika situationer i sin vardag (Alvehus 2023, s. 73).

4.3 Genomförande

Det empiriska materialet består av fem olika intervjuer på cirka 45 minuter vardera med personal från två olika förskolor som genomfördes hösten 2024. Intervjuerna spelades in på ljudfil, lagrades på en lösenordsskyddad hårddisk och transkriberades därefter. Valet av transkriberingsmetod är kopplat till den specifika analysen som har genomförts. Analysen avser inte att uppmärksamma lingvistiska skillnader, därav har transkriberingen genomförts så den blev mer anpassad till skriftspråk (Alvehus 2023, s. 89).

Intervjuerna har utförts genom att skapa en mer öppen dialog och har därför inte haft några fasta svarsalternativ vilket främjar en kritisk granskning av de osynliga strukturer och regler som ofta tas för givna i vardagen. På så sätt används den valda metoden som ett verktyg för att utmana och identifiera normer som kan begränsa inkludering och mångfald i förskola.

4.4 Etiska överväganden

Studien följer vetenskapsrådets etiska principer (Vetenskapsrådet 2017, s. 8). Information om studiens metod och syfte gavs skriftligt i form av en samtyckesblankett till både rektorer och deltagande personal på förskolorna. Intervjupersonerna fick därefter under intervjuerna besvara om de tagit del av blanketten och gav ett muntligt samtycke till deltagande. Deltagarna informerades i samtyckesblanketten att deltagandet är frivilligt och att de närsomhelst kan dra sig ur utan negativa konsekvenser. Det empiriska materialet är avidentifierat och förvaras oåtkomligt för obehöriga.

4.5 Analysmetod

Analysen av intervjumaterialet har genomförts med tematisk analys, där materialet kodats utifrån återkommande teman och mönster relaterade till normkritik och hbtq-frågor. Teman färgkodades för att bidra med en översikt över upprepande mönster. Kodningen har genomförts manuellt i samråd med varandra för att säkerhetsställa en enighet. Fokus låg på att identifiera hur normer kring kön och sexualitet uttrycks och utmanas i förskolans vardag. Kodningen sammanställdes och komprimerades till tre kategorier, därefter analyserade vi dem utifrån vårt syfte och frågeställningar.

5 Resultat och analys

Denna del av uppsatsen presenterar resultaten från de genomförda intervjuerna med förskolepedagoger. Resultatet är uppdelat i tre kategorier: den första kategorin är kompetens och kompetensutveckling, därefter följer tillämpning och avslutningsvis kategorin språk. Vi kommer också presentera en sammanfattning och en redogörelse av det insamlade empiriska materialet från förskolepedagogerna. De medverkande intervjupersonerna benämns i den ordning intervjuerna genomfördes, P1, P2, P3, P4 och P5. Analysen av materialet är uppbyggt på så sätt att varje kategori först presenteras med stöd av intervjuerna, för att sedan analyseras med hjälp av relevanta teorier och begrepp. Denna struktur syftar till att ge en tydlig och fördjupad förståelse för respondenternas perspektiv och erfarenheter av att arbeta med hbtq-frågor i förskolan.

5.1 Kompetens och kompetensutveckling

Flera av deltagarna hade genomgått eftergymnasial utbildning inom pedagogik, såsom förskollärary- eller barnskötaryt utbildning, men nämnde inte detta som relevant när det gäller hbtq-relaterade frågor. Flera av deltagarna hade även över 25 års erfarenhet av att arbeta i förskolan. Trots det togs det inte upp om någon vidare kompetensutveckling inom hbtq-området hade skett under denna tid. Respondent P2 uttryckte dock ett särskilt intresse för hbtq-frågor, dels på grund av sin egen identitet inom detta spektrum, och hade därför på eget initiativ inhämtat kunskap privat under sin fritid.

Det betyder mycket för mig för jag själv hbtq. Jag tycker det är viktigt, jag tycker det är viktigt för framtida generationer också. Att vi kan vända på gamla tabuer, göra det bra helt enkelt.

Respondent P2 betonade även vikten av att få ytterligare vägledning och utbildning för att stärka sitt arbete inom detta område. Hen upplevde sina egna värderingar som positivt påverkande i arbetet, och att den öppna inställningen bidrog till att skapa en mer inkluderande miljö för både barn och kollegor.

Andra respondenter lyfte fram att deras personliga värderingar stämmer överens med förskolans uppdrag, men underströk även vikten av att upprätthålla en professionell hållning i

sitt arbete. Det framkom att på arbetsplatsen förväntas ett visst förhållningssätt där fokus ligger på att följa läroplanen och värdegrunden, medan personliga åsikter hålls utanför det dagliga arbetet. Detta tydliggör en medveten åtskillnad mellan egna värderingar och den professionella rollen i mötet med barn och kollegor.

Samtliga respondenter betonade vikten av förskolans värdegrund och styrdokument som vägledande i deras förhållningssätt till hbtq-frågor. Det fanns dock en gemensam uppfattning om att ytterligare kompetensutveckling inom hbtq-området är nödvändig för att stärka deras arbete och förståelse. Respondenterna föreslog flera möjliga vägar för vidareutveckling inom hbtq-området. Dessa förslag inkluderade bland annat föreläsningar med experter, tydliga direktiv från ledningen om gemensamma specifika teman att arbeta med samt organiserade samtalsgrupper. Sådana samtalsgrupper skulle möjliggöra diskussioner kring hbtq-frågor tillsammans med personal från andra förskolor. Där öppnas möjligheten att dela erfarenheter och reflektioner mellan personer med liknande utbildning men varierande erfarenheter. Dessa åtgärder ansågs kunna bidra till en djupare förståelse och gemensam syn i arbetsgruppen.

En av respondenterna skilde sig dock i sitt svar genom att uttrycka att vidareutbildning inte ansågs nödvändigt eller relevant i nuläget, då förskolan inte hade några barn med en icke-heterosexuell familjekonstellation. Trots detta var respondenten medveten om sin egen begränsade kunskap inom hbtq-området och de krav som förskolans uppdrag och värdegrund ställer på ett inkluderande arbetssätt. I denna kontext betraktades kunskap om hbtq-frågor som något som införskaffas utifrån aktuella behov, snarare än som en del av en proaktiv och kontinuerlig kompetensutveckling. P5 uttryckte sig på följande sätt när frågan ställs om behov av stöd för att arbeta vidare med hbtq-frågor:

Kanske när man ställs inför det. Man jobbar med människan som helhet, jag har inget behov av det nu. Men dyker det upp familjer med andra konstellationer vill jag vara mer påläst, kanske lättast att gå till familjen i fråga isåfall för att fråga hur de vill att det uttrycks.

Respondenten uttryckte att det enklaste och mest direkta sättet att få tillgång till relevant information om en familjekonstellation som avviker från heteronormativiteten var att vända sig till den berörda familjen.

5.1.1 Analys

Vi tolkar respondent P5s uttalande ovan som att vidareutbildning om hbtq-frågor inte är nödvändig om inte förskolan har barn med icke-heteronormativa familjekonstellation. Det går därför att anta att respondenten ser hbtq-frågor som ett "tillägg" vid avvikelser från normen, snarare än som en del av det pedagogiska uppdraget. Det normkritiska perspektivet ger oss verktyg att problematisera detta synsätt, genom att belysa hur det upprätthåller heteronormativa strukturer. I Rantala's avhandling (2016, s. 60) tolkar hon Foucaults tankar om normer som det som betraktas vara "normalt" i samhället, vilket innebär att de konstrueras och förstärks genom sociala handlingar. I detta fall är den underliggande normen att heterosexualitet och traditionella kärnfamiljer är utgångspunkten, medan familjer som inte passar in i den mallen endast behöver uppmärksammas vid behov.

Respondent P5 uttryckte även att det bästa tillvägagångssättet, om en familj med en konstellation som avviker från heteronormativiteten skulle börja på förskolan, vore att direkt fråga familjen hur deras behov ska mötas. Detta resonemang kan ha både positiva och negativa konsekvenser. På den positiva sidan visar det ett öppet och lyhört förhållningssätt som kan bidra till att familjens unika perspektiv tas i beaktning, vilket kan främja en mer inkluderande miljö. Detta kan i sig utmana normer och förutfattade meningar då det inte antas att alla hbtq-familjer vill bli bemötta på samma sätt. Att vara lyhörd för andras upplevelser och erfarenheter är centralt inom det normkritiska perspektivet.

Samtidigt finns det risker med att lägga ansvaret för kompetens och medvetenhet på den marginaliserade gruppen. Genom att förvänta sig att familjen själva ska utbilda personalen kan det uppstå en ojämlik maktrelation, där den marginaliserade gruppen tvingas förklara och legitimera sin existens. Utifrån Foucaults (2003) teori om makt skapas och upprätthålls makt genom handlingar mellan aktörer (Rantala 2016, s. 56). Makten manifesteras som en relation mellan dessa aktörer, och handlingen blir att aktivt välja att inte utbilda sig proaktivt för familjekonstellationer som avviker från normen. Makten utspelas som en förbindelse mellan aktörerna och blir ojäm. Detta kan förstärka det strukturella förtrycket eftersom ansvaret för att utmana normer och bryta fördomar läggs på den som redan befinner sig i en utsatt position.

5.2 Tillämpning

I intervjuerna framträder både likheter och skillnader i respondenternas svar angående deras förhållningssätt till arbetet med hbtq-frågor inom förskolan. Samtliga intervjupersoner framhåller att hbtq-relaterade frågor sällan är ett specifikt samtalsämne på deras arbetsplatser, varken i arbetslaget eller barngrupp. Istället betonas ofta ett fokus på principen om allas lika värde utifrån vad som står i värdegrunden. Det framgår att pedagogerna anser att det bredare samtalet om mångfald och respekt kan omfatta hbtq-frågor. Men specifika frågor för att inkludera hbtq i förskolan hanteras sällan på ett systematiskt sätt. Respondenterna menar att det är viktigt att främja en atmosfär av öppenhet och acceptans, vilket de anser att de uppnår genom värdegrunden. Det uttrycks bland annat i följande svar från P1 och P5 hur värdegrund och allas lika värde prioriteras framför diskussioner om hbtq-frågor.

Vi pratar mycket om värdegrunden och mycket om normkreativitet. Vi pratar om diskrimineringsgrunderna, och där finns ju ett jobb som vi gör tillsammans med barnen som ingår i vårt uppdrag. Men just hbtq frågorna har jag ingen sån särskild utbildning eller kompetensutveckling och såhär kring.

Nej, det skulle jag inte säga, men allas lika värde, respekt och bemötande diskuteras.

Trots att flera av respondenterna uttryckte att de inte arbetar specifikt med hbtq frågor, togs flera tillvägagångssätt för tillämpning upp under intervjuernas gång. Ett framträdande tillämpningsverktyg som lyftes fram av majoriteten av deltagarna var högläsning av litteratur för barnen. Litteraturen betraktades som ett viktigt verktyg för att öka medvetenheten kring olika familjekonstellationer samt att ifrågasätta rådande normer kring kön. Respondenterna uttryckte att de aktivt använde böcker och berättelser för att belysa och utforska dessa teman, särskilt när de observerade beteenden eller kommentarer i barnens lek som kunde behöva diskuteras vidare. Flera av respondenterna menade att litteraturen fungerade som en ingång till samtal om mångfald och olikheter. Genom att läsa böcker som speglar olika livssituationer och identiteter kunde de skapa en trygg och öppen atmosfär där barnen kände sig fria att uttrycka sina tankar och frågor.

Just samtal och dialog med barnen lyfts fram som det primära tillvägagångssättet för tillämpning av hbtq-frågor. Dessa samtal initierades ofta vid behov, baserat på observerade beteenden eller kommentarer bland barnen. Respondenterna betonade att det var viktigt att vara lyhörd för barnens interaktioner och frågor för att kunna adressera ämnet på ett relevant sätt. Respondent P2 berättade:

Det tycker jag med är i samtalet, att man kan ha barn som säger “det är bara killar som leker med bilar, det är tjejer som leker med dockor”. Det var ett tag killarna på våran avdelning inte ville kolla på *Frost* för det var en tjejfilm. Då pratade vi om det och försöker belysa att det inte är det, att det är en film för alla.

Respondenten påpekade hur normer och stereotyper baserade på kön kunde uttrycktes av barnen i deras lekar och interaktioner. Genom att föra samtal med barnen kunde pedagogerna skapa en plattform för att utforska mer normbrytande perspektiv, vilket möjliggjorde för alla att undersöka olika material och upplevelser. Detta öppnade dörrar för att diskutera och utmana traditionella könsnormer på ett lekfullt sätt. Respondenten påpekade att trots att samtal fördes med barnen, var de inte alltid omedelbart övertygade utan kunde uppvisa en viss skepticism. Hen ansåg att det är av stor vikt att förstå att det är ett kontinuerligt arbete som kräver tid och engagemang. Förändringar i sättet att tänka och agera bland barnen skedde inte omedelbart, utan snarare genom återkommande dialoger som byggde vidare på tidigare erfarenheter. På så sätt blev samtalen en del av en långsiktig process för att främja en mer inkluderande och nyanserad förståelse av identitet och kön.

En av respondenterna föreslog att använda externa aktörer för att integrera hbtq-teman i undervisningen, exempelvis genom att bjuda in dragqueens som läser sagor för barnen. Respondenten motiverade detta med att barnen hade visat stort intresse för dragqueens, särskilt efter att ha sett en uppträdande i Melodifestivalen. Det framgick även att representation är viktigt, där respondenten påpekade att det kan vara värdefullt att överlåta en del av ansvaret för att skapa förebilder till externa aktörer. Även om pedagogerna kan agera som förebilder genom sina förhållningssätt, ansåg respondent P1 att det finns ett behov av någon som kan representera dessa teman på ett mer praktiskt och konkret sätt.

Asså jag hade tyckt de var kul om, det finns två som kommer och läser sagor som är dragqueens, De hade ju varit spännande att se, vad tänker barnen. Det är väldigt tacksamt när de får förebilder. Vi märkte när det var Melodifestivalen och Electra var med att "det är en kille men han har de här kläderna" att det var spännande. Och vi sa "Ja så roligt, tänk att kunna klä upp sig så när man ska sjunga" att man kan lägga över det på någon annan. Att det finns någon annan som kan vara en förebild. Vi kan ju ha det här med öppenhet men vi är ju inte förebilder på det sättet. Vi är ju förebilder i hur vi förhåller oss till det men att få ha någon som de faktiskt ser att här är det någonting hade varit spännande.

Respondenten framhöll detta som en önskan för framtida tillämpning, men för närvarande var det inte något som utfördes i praktiken.

5.2.1 Analys

I resultatet framgår hur hbtq-frågor sällan eller aldrig diskuterades. Istället gavs värdegrunden stor plats och ett bredare perspektiv av "allas lika värde" som respondenterna tyckte hbtq ingick i. Detta kan kopplas till Taefis (2009, s. 347) artikel om intersektionalitet, där det är nödvändigt att beakta hur olika former av förtryck sammanflätas och påverkar varandra. Genom att enbart uttrycka sig om allas lika värde bortses från de specifika dimensioner av marginaliserade grupper som riskerar att förbises inom ett bredare begrepp. Det är nödvändigt att förstå hur olika aspekter, som sexualitet och könsidentitet, samverkar och skapar specifika former av förtryck. Att endast nämna värdegrunden som övergripande riskerar att göra dessa komplexa maktstrukturer osynliga och därmed upprätthålla ojämlikheter snarare än att motverka dem.

Å andra sidan kan en särskild uppmärksamhet på redan utsatta grupper riskera att leda till stigmatisering. Huruvida detta är positivt eller negativt diskuteras inom ett normkritiskt perspektiv, där det finns en risk att sådana grupper exkluderas genom att pekats ut som avvikande. Centerwall (2023, s. 255-256) menar därför att ett normkritiskt arbete med hbtq-frågor bör balansera mellan att lyfta fram dessa grupper och inkludera dem inom det "vanliga" eller "normala," för att undvika exkludering.

Resultatet visar att litteratur används som ett verktyg för att öka medvetenheten om olika familjekonstellationer och normer kring kön. Särskilt i samband med observerade beteenden och kommentarer från barnens lek. Litteraturen blev en utgångspunkt i samtalet. Nordin och

Dögg Sæmundsdóttir (2023, s. 379) varnar för risken att förstärka befintliga normer om litteraturen inte används normkritiskt.

I intervjun med P1 framkommer ett intresse för att använda dragqueens som förebilder i förskolan, särskilt genom sagostunder. P1 menade att detta skulle vara ett spännande sätt att utmana traditionella könsnormer och erbjuda barnen normbrytande representation. Genom att använda en sådan förebild utifrån barnens tidigare intresse för dragqueens, exempelvis efter Melodifestivalen, ges möjligheten att uppmuntra normkreativitet. Detta kopplar vi till Nordin & Dögg Saemundsdottirs (2023, s. 379) beskrivning av normkreativt arbete, där förebilder används medvetet, i detta fall genom yttre aktörer för att visa barn olika sätt att vara och uttrycka sig på. I intervjustavret kan vi identifiera hur informanten menar att en aktiv representation av dragqueens skulle kunna bidra till att utmana heteronormativa och könsstereotypa föreställningar i förskolans miljö. Detta kan vi även koppla till queerteorin som inte ser könsidentitet som något fast och förutbestämt utan flytande. Användning av förebilder som presenteras mer flytande mellan kön öppnar upp möjligheten för barn att se och förstå att könsidentitet inte behöver vara statisk eller binär (Bromseth 2023, s. 36).

Liknande tänker Nordin & Dögg Saemundsdottirs (2023, s. 379) att filmer med flickor som kör motocross eller pojkar som dansar balett kan förändra normer i barnens lekar. Både P1 och Nordin & Dögg Saemundsdottir (2023) betonar vikten av att skapa förebilder som hjälper barn att förstå att normer inte är statiska, utan kan förändras genom öppenhet och representation. Precis som motocrossfilmer kunde inspirera flickor att delta i lekar som tidigare dominerades av pojkar, kan representation av dragqueens bidra till att luckra upp de normer som omger könsroller i barns vardag. I båda exemplen anser vi att detta sker på ett sätt som inte påtvingar förändring. Utan snarare bjuder in till en mer inkluderande och öppen dialog, där barn själva får möjlighet att utforska och kreativt genom leken reflektera över olika sätt att vara och uttrycka sig.

5.3 Språk

Begreppet "familjekonstellation" kom upp vid flera tillfällen under intervjuerna och blev en central punkt i diskussionerna kring sexualitet och normer. Det framkom tydligt att respondenterna uppfattade familjekonstellationer som en viktig faktor för att förstå och tillämpa hbtq-relaterade frågor i förskolan. Vissa respondenter betonade vikten av att arbeta

med representation av varierande familjestrukturer som ett sätt att främja inkludering och acceptans bland barnen.

Vi har även noterat att ordet "olika" återkommer 29 gånger i intervjuvaren, vilket belyser en central tanke bland respondenterna. Fokuset hos respondenterna ligger på att framhäva de olika familjekonstellationerna samt att alla individer är unika, vilket pedagogerna uppmuntrar som både naturligt och accepterat. Användningen av termen "olika" tyder på en strävan att inkludera en mångfald av identiteter utan att direkt nämna specifika begrepp som "homosexuell" eller "könsidentitet". Det framgår att respondenterna föredrar ett mer allomfattande språk för att diskutera dessa ämnen. Detta blir tydligt i ett svar från respondent P3 som lyder

Asså, jag tänker nog mycket att det här att man är olika och att man får vara som man vill och att det är liksom mycket fokus på att, att vi är olika. Och man uppmärksammar det och att det ska vara okej.

Trots att majoriteten av respondenterna enades om att det är accepterat att vara olika, framkom det att en av dem nämnde förekomsten av det som anses "vanligt". Även om personen försökte förtydliga att detta inte var avsett som en negativ kommentar om dem som inte tillhör det som betraktas som normalt, kan uttalandet ändå tolkas som värderande. I detta sammanhang var heteronormativiteten den norm som betraktades som "normal". Detta framkom tydligt i samtalet med respondent P4 om behovet av information gällande olika familjekonstellationer.

Nej. Men jag tror att det handlar om att vi inte har barn med en annan bakgrund än den "vanliga". Då måste man ta till sig saker och ta reda på saker, men det har vi ju inte. Jag menar inte "vanliga" som något negativt

Även här framkom att kompetensutveckling ofta betraktades som en efterkonstruktion, det vill säga något som skulle övervägas först när ett behov uppstod.

5.3.1 Analys

Istället för att direkt benämna specifika identiteter som "homosexuell", används "olikhet" ofta i intervjuerna för att diskutera mångfald i identitet och familjestruktur. Detta framgår tydligt i P3s uttalande:

Asså, jag tänker nog mycket att det här att man är olika och att man får vara som man vill och att det är liksom mycket fokus på att, att vi är olika. Och man uppmärksammar det och att det ska vara okej”

“Olika” används i ett sammanhang där alla beskrivs och tilldelas att vara olika. Detta kan ses som att det skapar en representation utan att vara utpekande. Däremot om olika hade använts i sammanhanget av att vissa är olika skulle detta kunna ses som en särskiljning av vissa människor från vad som anses vara “likt” eller "normalt". Bromseth (2023, s. 43) tar upp hur ett normkritiskt perspektiv kan skapa en rädsla att uttrycka sig “fel”. Denna rädsla kan uppstå när individer försöker navigera komplexa frågor om identitet, normer och makt. Att vara rädd för att använda fel språk eller uttryck kan i sin tur påverka den öppna diskussion som är nödvändig för att utmana och förändra normer. Detta sätt att försöka vara allomfattande och inkluderande kan i sin tur bli exkluderande genom rädslan att uttala sig klumpigt.

Trots att "olikhet" framhålls som något positivt, nämner en respondent begreppet "vanligt" i relation till familjestrukturer. Även om respondenten förtydligar att detta inte är menat som en negativ kommentar, kan uttalandet tolkas som att det finns en norm för vad som betraktas som en "vanlig" familj – i detta fall en heteronormativ familjestruktur. Respondent P4 lyfter fram detta i sitt uttalande och menar att behovet av information om olika familjestrukturer uppstår först när det finns barn i förskolan med annan bakgrund än den “vanliga”. Genom att intervjupersonen uttrycker att information endast behövs om det finns barn med annan bakgrund än den "vanliga" kan det antas att heterosexualitet ses som norm och utgångspunkt. Intervjupersonen specificerar inte vad hen avser med "vanlig", men utifrån kontexten och kopplingen till hbtq-frågor kan det tolkas som att det refererar till en heterosexuell familjekonstellation. Detta resonemang, om än oavsiktligt, placerar hbtq-frågor i en periferi och som något som endast är relevant i relation till en minoritet, snarare än en naturlig del av en inkluderande och normkritisk verksamhet. Att informanten säger ”jag menar inte ”vanliga” som något negativt” kan tyckas vara motsägelsefullt i sammanhanget. Det vi tolkar det som är snarare att det är det ”ovanliga” som inte ska ses som negativt men att det är begreppsparet "vanlig-ovanligt" som underförstått avses och att det inte ska läggas någon värdering i det. En uppdelning i vanlig – ovanlig kan ändå sägas upprätthålla en uppdelning i enlighet med tex queerteoretiska förståelse av normalitet och avvikelse. Genom att inte aktivt diskutera och arbeta med hbtq-frågor, riskerar förskolan att befästa heteronormativitet som

den rådande normen, vilket i sin tur kan leda till att barn som inte passar in i denna norm känner sig osynliggjorda och exkluderade.

Användningen av värderande ord såsom “vanliga” betyder att allt som inte är en heterosexuell familj hamnar i ovanligt. P4 underströk att hen inte menade något negativt. Detta kan vi återkoppla till Bromseths (2023, s. 43) resonemang om att ett normkritiskt perspektiv kan skapa en rädsla att uttrycka sig fel. Kanske ser respondenten “vanlig” som ett mindre laddat ord och väljer därför att använda detta ordval. Samtidigt blir det en bakomliggande värdering som grupperas i vanligt och ovanligt. Att istället benämna samkönade äktenskap och regnbågsfamiljer, som vad de faktiskt är, kan ses som ett sätt att inkludera de familjer som inte faller inom ramen för den heteronormativa normen (Sotevik 2021, s. 26).

Sammanfattningsvis visar intervjuerna att respondenterna anser det viktigt att arbeta med mångfald i familjekonstellationer och även allas lika värde trots olikheter. De betonar vikten av kunskap, men uttrycker samtidigt en brist på kompetens när det kommer till frågor som rör hbtq. Vilket skapar en osäkerhet kring hur de ska tillämpa hbtq-frågor i förskolan.

6 Slutsats & diskussion

I detta kapitel börjar vi med att återkoppla till syftet och frågeställningarna. Sedan lyfter vi fram en sammanfattning av betydelsefulla slutsatser som utgår från analysens tre kategorier: kompetens och kompetensutveckling, tillämpning och språk. Därefter går vi vidare till diskussionen som utgår från resultatet som återkopplas till relevant forskningslitteratur som presenterades i ett tidigare kapitel och kopplar det till de tre kategorierna. Sedan kopplas resultatet till förskolläraryrket och dess relevans för yrket. Avslutningsvis följer en kritisk metoddiskussion om vårt metodval samt förslag på framtida forskningsfrågor.

Syftet med uppsatsen var att undersöka förskolepedagogers perspektiv och arbetssätt i förhållande till hbtq-frågor inom förskolans verksamhet. I slutsatserna sammanfattas analysen genom att besvara syfte och följande frågeställningarna: Hur förskolor tillämpar hbtq-relaterade frågor i verksamheten och vilka spänningsfält som kan identifieras vid denna tillämpning.

När det gäller *kompetens och kompetensutveckling* visade analysen att ingen av de intervjuade pedagogerna hade fått specifik utbildning i hbtq-frågor. Detta trots att flera hade lång erfarenhet och pedagogisk utbildning. Analysen lyfter fram att denna brist på utbildning kan leda till att hbtq-frågor exkluderas och att kunskapsbristen kan föras vidare till kommande generationer. Det normkritiska perspektivet används för att problematisera synen på hbtq-frågor som ett "tillägg" snarare än en integrerad del av det pedagogiska uppdraget. Respondenterna föreslog olika kompetensutvecklingsåtgärder, såsom föreläsningar, tydliga direktiv från ledningen och samtalsgrupper.

Hbtq-frågor och *tillämpning* av dessa diskuterades sällan specifikt på förskolorna. Istället låg fokus på allas lika värde och på värdegrunden. Högläsning användes som ett viktigt verktyg för att öka medvetenheten om olika familjekonstellationer, sexualitet och könsnormer. Litteraturen fungerade som en utgångspunkt för samtal med barnen. Samtal med barnen var det primära sättet att tillämpa hbtq-frågor. Dessa samtal initierades oftast utifrån barnens beteenden eller kommentarer. En respondent föreslog att bjuda in externa aktörer, som dragqueens, för att erbjuda barnen normbrytande representation. Analysen diskuterar balansen mellan att synliggöra hbtq-frågor och risken för stigmatisering. Den betonar vikten

av att använda litteratur normkritiskt för att inte förstärka befintliga normer. Analysen lyfter fram normkreativitet och vikten av förebilder för att utmana könsnormer, med dragqueens som ett exempel.

Vad gäller *språket* visade analysen att begreppet "familjekonstellation" var centralt i intervjuerna, och respondenterna betonade vikten av att representera olika familjestrukturer. Ordet "olika" användes ofta för att beskriva mångfald i identitet och familjestruktur, vilket tyder på en strävan att vara inkluderande. En respondent använde dock begreppet "vanligt" i relation till familjestrukturer, vilket kan tolkas som att det finns en norm för vad som anses vara en "vanlig" familj. Analysen diskuterar hur rädslan för att uttrycka sig fel kan hindra en öppen diskussion om hbtq-frågor. Den problematiserar användningen av "vanligt" och "olika" och betonar vikten av att benämna samkönade äktenskap och regnbågsfamiljer för vad de är.

6.1 Resultat kopplat till tidigare forskning

6.1.1 Kompetens och kompetensutveckling

Enligt Leonardi och Staley (2019 s. 14) finns det tydlig exkludering av hbtq-frågor i de högre utbildningsinstitutionerna för lärare. I vår uppsats framträder detta tydligt. Genom våra intervjuer har vi fått veta att trots att respondenterna har genomgått gedigna utbildningar och har decennier av yrkeserfarenhet, saknar de specifik vidareutbildning inom hbtq-området.

I likhet med Cloughessy och Waniganayake (2014 ss. 1275–1278) uttrycks hur läroplan och riktlinjer är av stor betydelse för hur dessa frågor bemöts. I deras studie identifierade de att det fanns en otillräcklighet hur pedagogerna bemötte samkönade vårdnadshavare. Även i vårt resultat blev det synligt att det fanns en osäkerhet hur detta skulle bemötas av pedagogerna, till stor del eftersom det inte fanns någon familj med den typen av konstellation. En av respondenterna uttryckte hur utbildning om samkönade vårdnadshavare för barn i "norm-familjer" bara var relevant om det skulle finnas en familjekonstellation med samkönade vårdnadshavare på förskolan. Detta kan vi koppla till Soteviks studie (2021 s. 89) som tar upp hur barn som tillhör heterosexuella kärnfamiljer får lära sig om dem som avviker. Detta resultat, som framgår både i vår uppsats och i Soteviks (2021, s. 89) forskning, belyser

en viktig frågeställning: bör utbildning om samkönade vårdnadshavare syfta till att förstå och inkludera dem i det sociala sammanhanget, eller handlar det endast om att förstå dem som avviker från det som anses normalt? Genom att enbart fokusera på de som avviker från normen, istället för att arbeta för en inkluderande miljö för alla, upplever vi ett tydligt spänningsfält. Sammanfattningsvis utifrån vår uppsats och Soteviks (2021, s. 37) resultat riskerar barn med samkönade vårdnadshavare att bli ett objekt för att upplysa andra. Sotevik (2021, s. 89) menar att barnets egen identitet inte står i fokus, utan istället blir barnet en förlängning av vårdnadshavarens sexualitet. Fokus för våra respondenter låg på hantering av familjekonstellationer medan barns egen queerhet förbises.

6.1.2 Tillämpning

Våra respondenter pekade på att litteratur för barn är ett centralt verktyg för att tillämpa hbtq-frågor i utbildningen. Genom att använda böcker kan pedagoger introducera och diskutera teman kring mångfald samt inkludering på ett tillgängligt sätt. Dock belyser Crawleys (2017, ss. 10-12) undersökning en betydande brist i den tillgängliga barnlitteraturen, där representationen av transpersoner är otillräcklig. Dessutom framhäver den litteratur som existerar ofta vita människor och kvinnor, vilket skapar en snedvriden bild av verkligheten och bidrar till en begränsad förståelse av hbtq-identiteter. Detta kopplar vi till vårt resultat där våra respondenter framhäver att litteratur är ett verktyg för tillämpning. Utifrån Crawleys (2017) undersökning kan det ifrågasättas vilken litteratur som väljs eftersom det begränsade utbudet kan ge en ensidig och begränsad bild av ämnet.

Flera av de tidigare studierna understryker vikten av öppenhet i arbetet med att tillämpa hbtq-frågor inom olika verksamheter. Detta förhållningssätt bekräftades i vårt resultat, som visade att det primära tillvägagångssättet för att införa hbtq-frågor var genom samtal och dialog. Genom att skapa en öppen och inkluderande kommunikationsmiljö kan pedagoger effektivt ta itu med frågor om mångfald och identitet. Trots denna insikt framkommer det också en rädsla bland pedagoger att behandla hbtq-relaterade ämnen, vilket ofta ses som personligt och tabubelagt. Detta bekräftas av både Leonardi och Staley (2019, s. 2) samt Cloughessy och Waniganayake (2014, ss. 1275 - 1278), som påpekar att denna rädsla kan hindra en konstruktiv diskussion kring hbtq-frågor i utbildningssammanhang.

I vår uppsats framkom det dock att respondenterna, trots sin medvetenhet om dessa rädslor, uttryckte en villighet att ta upp hbtq-relaterade ämnen om de stötte på kommentarer eller beteenden som ansågs kränkande mot könsuttryck. Detta indikerar en vilja att aktivt motverka diskriminerande beteenden och en insikt om att barn behöver vägledning för att förstå komplexiteten i könsidentitet och sexualitet. Denna inställning står i kontrast till resultaten från GLSEN (2012, s. 22), där det framkom att många lärare kände sig mindre bekväma med att hantera hbtq-relaterade frågor i diskussioner. Skillnaden kan delvis förklaras av att GLSENs undersökning utfördes i USA där förhållningssättet kan skilja sig gentemot hur det ser ut i Sverige.

6.1.3 Språk

I tidigare forskning av GLSEN (2012, s. 16) visar att språk är ett kraftfullt verktyg för att forma kulturella normer och attityder. En av våra respondenter använde begreppet "vanliga" i sin beskrivning av hbtq-frågor, vilket öppnar upp för en djupare diskussion om hur språkbruket påverkar attityder och normer i skolmiljöer. Denna term kan tolkas som ett tecken på hur vissa identiteter och erfarenheter normaliseras medan andra ses som avvikande. Detta perspektiv kan kopplas till resultaten från GLSEN (2012, s. 16) undersökning, som visar att utbildning om hbtq-frågor inte enbart handlar om vad som konkret lärs ut i klassrummet. Istället innefattar det också de indirekta budskapen som kommuniceras genom samtal och interaktioner mellan elever och pedagoger. Istället för att använda termer som "vanlig" och "ovanlig" kan vi uppmuntra till mer inkluderande språk som erkänner mångfalden i våra utbildningsmiljöer. I vårt resultat såg vi att det användes ett enklare språkbruk istället för att ta upp specifika hbtq-begrepp. Istället använde de sig av "olika" eller "familjekonstellationer". Denna användning av breda enkla begrepp kan vi koppla till Sotevik (2021, s. 36) som menar att det finns en viss osäkerhet eller rädsla för att ta upp termer som behandlar sexualitet och könsidentitet med yngre barn. Hon menar att de kan upplevas som olämpliga eller opassande. Likaså kan vi koppla vårt resultat av användningen av begreppet "olika" för att beskriva mångfald i identitet och familjestrukturer till Soteviks (2021, s. 36) forskning om åldersnormer. Där barn anses behöva skydd från kunskap om sexualitet och därför är avgörande för hur och när det ska diskuteras om sexualitet och genus med de korrekta termerna. Det resulterar i att kunskapen ofta förblir frånvarande.

6.2 Resultat kopplat till förskolläraryrket

Vårt resultat är av stor relevans för vårt framtida yrke som förskollärare, då det tydligt belyser hur hbtq-frågor ofta förbises inom utbildningen. Dessa frågor betraktas inte som en integrerad del av den pedagogiska praktiken, utan snarare som ett komplement till andra ämnen. Den bristande utbildningen om hbtq-frågor i högre utbildningssammanhang leder dessutom till osäkerhet bland pedagoger kring hur de ska närma sig dessa viktiga ämnen. Detta kan ha betydelse för oss som blivande förskollärare, eftersom brist på utbildning om hbtq-frågor kan leda till fortsatt exkludering av dessa frågor i förskolan. Vår förhoppning är att vårt resultat ska bidra till ökad medvetenhet och reflektion kring hbtq-frågor i förskolan, samt inspirera till en mer inkluderande och trygg lärmiljö för alla barn. Genom att integrera hbtq-frågor i den pedagogiska praktiken kan vi främja en kultur av respekt och acceptans, vilket kan vara avgörande för barnens sociala och emotionella utveckling.

6.3 Kritisk metoddiskussion

Genomförandet av endast fem intervjuer kan ses som en alltför begränsad mängd insamlad data och riskerar att ge en ensidig bild. Ett större antal intervjuer skulle kunna bidra till en mer omfattande och nyanserad förståelse av personalens perspektiv och erfarenheter. Dock måste det beaktas att detta är en mindre studie med en begränsad tidsram, vilket påverkade möjligheterna att inkludera fler deltagare. Tidsbegränsningen gjorde det nödvändigt att fokusera på ett mindre urval för att säkerställa en djupare analys inom de givna ramarna, även om fler intervjuer hade kunnat berika den insamlade datan ytterligare. Även att urvalsgruppen var en homogen yrkesgrupp bidrar till en begränsad representation samt en mättnad i resultatet där inga nya infallsvinklar kommer till (Alvehus 2023, ss. 73-74).

Strategiska urval har använts vilket innebär att det medvetet valts ut deltagare som är relevanta för forskningsfrågorna, baserat på deras kunskaper eller erfarenheter (Alvehus 2023, s. 71). Syftet med detta urval är att säkerställa att de personer som deltar i studien kan ge specifika och värdefulla perspektiv, vilket kan ge en större förståelse av det som studeras. Risken med att använda strategiska urval är att bli för strategisk eftersom urvalet kan bli allt för snävt eller styrt av forskarens förväntningar. Det kan leda till att vissa aspekter av det som studeras förbises, eller att urvalet blir så specifikt att resultaten inte längre kan generaliseras till en bredare målgrupp. Det måste alltså finnas en balans mellan att vara målinriktad i sitt urval och att vara öppen för mångfald i perspektiv och erfarenheter (Alvehus 2023, s. 71).

6.4 Förslag på framtida forskningsfrågor

I vårt resultat framkom det tydligt att litteratur och samtal utgjorde de primära metoderna för att utbilda om hbtq-frågor. För framtida forskning skulle det vara intressant att undersöka andra effektiva strategier som kan komplettera dessa metoder. Exempelvis skulle teater, spel, experiment och rollspel kunna användas för att utforska hbtq-teman på ett lekfullt och engagerande sätt. Dessa alternativa metoder kan bidra till att göra ämnet mer tillgängligt och relevant för barnen, samt stimulera deras kreativitet och empati i mötet med mångfald.

Det skulle även vara intressant med vidare forskning som jämför förskolor som är hbtq-certifierade eller aktivt arbetar med att integrera hbtq-frågor, med förskolor som saknar denna certifiering eller inte aktivt tillämpar hbtq-arbete. En sådan studie skulle kunna ge värdefulla insikter i hur olika förhållningssätt påverkar det pedagogiska arbetet och inkluderingsprocesserna.

7 Referenser

Alvehus, Johan (2019/2023). *Skriva uppsats med kvalitativ metod. En handbok*. 2-3. uppl. Stockholm:Liber (142 s)

Andersson, Per, Fejes, Andreas, Köpsén, Johanna & Nylund, Mattias (2023). *Lärares tolkning och tillämpning av styrdokument i kommunal vuxenutbildning*. Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet:

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2023/larares-tolkning-och-tillampning-av-styrdokument-i-kommunal-vuxenutbildning> (Hämtad: 2024-11-08)

Björkman, Lotta "Inledning" Sotevik, Lena (red.) (2023). *Normkritiska perspektiv i pedagogisk verksamhet: förskola, fritidshem och skolans tidigare år*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur s. 19-26.

Bromseth, Janne. (2023). 'Normkritiska perspektiv – rötter och fötter', Sotevik, Lena. (red.) *Normkritiska perspektiv i pedagogisk verksamhet: förskola, fritidshem och skolans tidigare år*. Stockholm: Natur & Kultur, s. 29-51.

Centerwall, Ulrika (2023). 'Skolbibliotekets roll i normkritiskt arbete', i Sotevik, L. (red.) *Normkritiska perspektiv i pedagogisk verksamhet: förskola, fritidshem och skolans tidigare år*. Stockholm: Natur & Kultur, s. 141–159.

Cloughessy, Kathy & Waniganayake, Manjula (2014). *Early childhood educators working with children who have lesbian, gay, bisexual and transgender parents: what does the literature tell us? Early Child Development and Care*, Vol. 184 (8), ss. 1267–1280, DOI:10.1080/03004430.2013.862529

<https://www.google.com/url?q=https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/03004430.2013.862529>

[3.862529?needAccess%3Dtrue&sa=D&source=docs&ust=1728289137915955&usg=AOvVaw3njh2Bzdc8IFxEC_DaP9uP](https://www.childlitenet.org/3.862529?needAccess%3Dtrue&sa=D&source=docs&ust=1728289137915955&usg=AOvVaw3njh2Bzdc8IFxEC_DaP9uP) (Hämtad 2024-09-10)

Crawley, Stephen Adam (2017). *Be Who You Are: Exploring Representations of Transgender Children in Picturebooks*. [online] Tillgänglig på:
<https://www.childrensliteratureassembly.org/journal.html> (Hämtad: 2024-10-15)

GLSEN and Harris Interactive (2012). *Playgrounds and Prejudice: Elementary School Climate in the United States, A Survey of Students and Teachers*. New York: GLSEN.
https://www.glsen.org/sites/default/files/2020-04/Playgrounds_Prejudice.pdf (Hämtad 2024-10-14)

Leonardi, Bethy. & Staley, Sara. (2019). *Gender and sexual diversity in teacher education*. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. Tillgänglig:
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.281> (Hämtad 2024-10-10)

Lundberg, Tove, Malmquist, Anna & Wurm, Matilda (red.) (2017). *HBTQ+: psykologiska perspektiv och bemötande*. Första utgåvan [Stockholm]: Natur & kultur

Nordin, Sandra. & Sæmundsdóttir Dögg, Sandra (2023). 'Titta! Nu är du också med! Representation i miljö och material', in Sotevik, Lena. (ed.) *Normkritiska perspektiv i pedagogisk verksamhet: förskola, fritidshem och skolans tidigare år*. Stockholm: Natur & Kultur, s. - 376-383.

Rantala, Anna (2016). *Snälla du! Kan du sätta dig? Om vägledning i förskolan*. Umeå: Umeå universitet (tillgänglig på internet) (Hämtad 2024-09-20)

Regeringen (2024).

<https://www.regeringen.se/artiklar/2024/07/hbtqi-personers-rattigheter-och-mojligheter-pa-agendan/> (Hämtad 2024-09-06)

RFSL (n.d.) (2021). *Hbtq*. Available at: <https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/hbtq/> (Hämtad 2024-09-30)

RFSL (2020). *Kön och könsdyfori*. Available at:

<https://www.rfsl.se/verksamhet/idrott-for-alla-kroppar/kon-och-konsdysfori/> (Hämtad: 2024-10-15)

Skolinspektionen (2018).

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2018/sex-och-samlevnad/sex-och-samlevnadsundervisning-rapport-feb-2018.pdf> (Hämtad 2024-09-17)

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan : Lpfö18 [Elektronisk resurs]*.

Sotevik, Lena (2021). *Barbiebröllop och homohundar: barn och barndomar i relation till queerhet och (hetero)normativa livslinjer*. Diss. (sammanfattning) Göteborg : Göteborgs universitet, 2021

Sotevik, Lena (2023). *Normkritiska perspektiv i pedagogisk verksamhet: förskola, fritidshem och skolans tidigare år*. Stockholm: Natur & Kultur.

Taefi, Nura (2009). *The Synthesis of Age and Gender: Intersectionality, International Human Rights Law and the Marginalisation of the Girl-Child*. *The International Journal of*

Children's Rights, 17(3), pp.345-376

https://brill.com/view/journals/chil/17/3/article-p345_1.xml (hämtad 2024-09-27)

Vetenskapsrådet (2017).

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed-2017.html>

(Hämtad 2024-09-10)

Wedin, Eva-Karin (2018). *Jämställdhetsarbete i förskola och skola*. Fjärde upplagan
Stockholm: Norstedts

Westerlund, Ulrika, Sevedag, Vanessa, Hård, Vierge, Karlsson, Karl & Lidmark, Johan
(2022). *"Jag är inte ensam, det finns andra som jag": unga hbtqi-personers levnadsvillkor*.
Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Tillgänglig på Internet:

<https://www.mucof.se/publikationer/jag-ar-inte-ensam-det-finns-andra-som-jag> (Hämtad
2024-09-23)

8 Bilagor

Samtycke till medverkan i studentprojekt

Vi heter Jessica och Sanna och studerar till förskollärare på termin 7 vid Malmö universitet. Vi kommer att ta examen i januari 2025 och ska nu genomföra en studie som en del av vårt examensarbete.

Studien syftar till att undersöka hur förskolor arbetar med att tillämpa förståelse för HBTQ-frågor. Vi kommer att genomföra semistrukturerade intervjuer med pedagoger. Materialet som samlas in inkluderar ljudinspelning och transkribering av ljudupptagningen.

Endast Jessica och Sanna, vår handledare och examinator vid Malmö universitet kommer att ha tillgång till det insamlade materialet. Det lagras på Malmö universitets server under arbetets gång och raderas ett halvår efter att examensarbetet har godkänts.

Medverkan är frivillig och kan när som helst avbrytas utan konsekvenser. Deltagare kommer att avidentifieras i det slutgiltiga arbetet, och allt material förstörs efter avslutad studie. Arbetet följer Vetenskapsrådets etiska principer som du kan läsa mer om här: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed-2017.html>

Tack för ditt deltagande!

Studenternas namn:

Sanna Ahlburg & Jessica Olsson
.....

Ansvarig handledare på Malmö universitet:

Erika Lundell
.....

Kursansvarig på Malmö universitet:

Sara Berglund
.....

Kontaktuppgifter Malmö universitet:

www.mah.se | 040-665 70 00

Frågor till intervju

Bakgrund

Vad är din yrkesroll?

Hur länge har du arbetat på förskola?

1. Förståelse och medvetenhet/uppfattningar:

- Beskriv vad hbtq-begreppet betyder för dig?
- Vilka resurser eller utbildningar har du fått om HBTQ-frågor i förskolemiljön? (Känner du dig förberedd i din roll som pedagog)
- Upplever du att HBTQ-relaterade frågor tas upp på din arbetsplats? Om ja, isåfall hur?

2. Personliga reflektioner

- Hur tror du att dina egna erfarenheter och värderingar påverkar hur du arbetar med HBTQ- frågor i förskolan?
- Hur utmanar du dom?
- Vilken roll anser du att förskolan har i att forma barns förståelse av HBTQ-frågor?

3. Tillämpning i verksamheten: fysisk miljö, språk, undervisning

- På vilka sätt integrerar du HBTQ-teman i den fysiska miljön
- Hur tänker du kring ditt språkbruk och ordval? för att inkludera alla barn?
- På vilka sätt integrerar du HBTQ-teman i den planerade undervisningen?
- Hur pratar ni med barnen om kön och olika typer av familjer på förskolan?

4. Vårdnadshavare, barns och kollegors reaktioner:

- Hur arbetar du med att involvera vårdnadshavare i diskussioner om HBTQ-inkludering?
- Hur upplever du att vårdnadshavare reagerar på HBTQ-inkludering i förskolan?
- Hur upplever du att kollegor reagerar på HBTQ-inkludering i förskolan?
- Hur reagerar barnen när HBTQ-relaterade frågor tas upp?
- Hur bemöts ni deras (barnens) reaktioner?

5. Utmaningar och hinder:

- Har du stött på några utmaningar när du försökt tillämpa HBTQ-förståelse i förskoleverksamheten? vilka då?

- Om det skulle uppstå motstånd från kollegor, vårdnadshavare eller samhället gällande HBTQ-inkludering i verksamheten. Hur skulle du då hantera det?
- Upplever du några normer som hindrande när det kommer till att tillämpa en normkritisk syn på HBTQ-frågor i förskolan?
- Hur utmanar du traditionella normer kring kön och sexualitet i verksamheten?

6. Framtida förbättringar:

- Vad skulle du vilja se förändras eller förbättras i förskolans arbete med HBTQ-frågor?
- Vilket stöd skulle du vilja ha från ledningen eller andra aktörer för att bättre kunna arbeta med HBTQ-frågor ? i form av vidareutbildning, resurser
- är det något mer du skulle vilja tillägga innan vi avslutar intervjun?